

F. t. 1. vedr. retsplejeloven og forskellige andre love

4.1.4. Fri proces betyder som udgangspunkt, at partens sagsomkostninger betales af statskassen, jf. retsplejelovens § 332, stk. 1. Parten er således fritaget for betaling af retsafgifter, der beskikkes en advokat, hvis vederlag betales af statskassen, og statskassen betaler udgifter, som med føje er afholdt til vidneførsel, syns- og skønsforretninger og andre foranstaltninger, der er iværksat af hensyn til sagens behandling eller oplysning. Endelig er parten fritaget for at betale sagsomkostninger til modparten, idet statskassen i givet fald betaler modparten det beløb, som den pågældende ville være blevet tilkendt, hvis der ikke var givet fri proces.

Omvendt pålægges modparten at betale sagsomkostninger, som om parten ikke havde fri proces, herunder et skønsmæssigt fastsat beløb svarende til retsafgiften, jf. retsplejelovens § 334. Beløbet tilfalder statskassen. Har den part, der har fri proces, selv afholdt udgifter i anledning af sagen, fordeles retten beløbet mellem statskassen og parten.

Fri proces kan dog i bevillingen begrænses til enkelte af de nævnte fordele (fritagelse for betaling af retsafgifter, beskikkelse af advokat på statskassens regning, godtgørelse af udgifter til sagens behandling eller oplysning samt fritagelse for betaling af sagsomkostninger til modparten), jf. retsplejelovens § 332, stk. 2. Dette sker i praksis kun sjældent.

Endvidere kan bevillingen af fri proces tilbagekaldes, når de forudsætninger, under hvilke den er meddelt, viser sig ikke at være til stede eller at være bortfaldet, jf. retsplejelovens § 332, stk. 6. Når bevillingen tilbagekaldes, ophører virkningerne af fri proces (for fremtiden).

Endelig kan retten pålægge en part, der har fri proces, helt eller delvis at erstatte statskassens udgifter ved den fri proces i det omfang, udgifterne ikke pålægges modparten, når partens forhold og omstændighederne i øvrigt taler for det, jf. retsplejelovens § 335. Denne bestemmelse kan bl.a. anvendes, hvor parten har opnået fri proces ved at afgive urigtige oplysninger af væsentlig betydning, eller hvor sagen tabes på grund af oplysninger, som parten kunne og burde være fremkommet med under behandlingen af ansøgningen om fri proces.

En bevilling til fri proces omfatter også behandling af sagen i anden eller tredje instans, såfremt sagen er indbragt for højere ret af modparten, og den part, der har fri proces, helt eller delvis har fået medhold i den foregående instans, jf. retsplejelovens § 332, stk. 4. Har parten derimod selv indbragt sagen for højere ret, må der i givet fald særskilt ansøges om fri proces til appellsagen.

En bevilling til fri proces omfatter også tvangsfuldbyrdelse af afgørelsen, jf. retsplejelovens § 332, stk. 3.

4.1.5. Der tilkommer den beskikkede advokat et passende salær, jf. retsplejelovens § 336 c, stk. 1. Efter retspraksis fastsættes vederlaget til den beskikkede advokat med udgangspunkt i landsretternes vejledende takster for tilkendelse af sagsomkostninger, der bygger på sagsgenstandens værdi, idet der dog tillige kan tages hensyn til det opnåede resultat, sagens beskaffenhed og arbejdets omfang, jf. Højesterets afgørelse gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen 1999 side 1414.

4.1.6. En bevilling til fri proces omfatter alene de omkostninger ved sagen, der ikke er dækket af en retshjælpsforsikring eller en anden form for forsikring, jf. retsplejelovens § 330, stk. 2. Fri proces er således subsidiaer i forhold til retshjælpsforsikringsdækning.

Princippet om, at fri proces er subsidiaer i forhold til retshjælpsforsikringsdækning, blev indført ved lov nr. 420 af 13. juli 1988, der trådte i kraft den 15. august 1988. Denne lovs § 2, stk. 2, indeholder en overgangsbestemmelse, som går ud på, at fra lovens ikrafttræden dækker retshjælpsforsikringer egne sagsomkostninger, såfremt forsikringstageren har fri proces. Det fremgår af forarbejderne til bestemmelsen, at Assurandør-Societetet (nu Forsikring & Pension) havde foreslået, at overgangsbestemmelsen blev affattet således, at retshjælpsforsikringen dækker egne sagsomkostninger med fradrag af den for retshjælpsforsikringen gældende selvrisko. Justitsministeriet fandt imidlertid, at der ikke på denne måde burde foretages en så væsentlig udhuling af lovforslagets grundlæggende princip om at gøre retshjælpsforsikringen til den primære sikring mod befolkningens procesudgifter. Der henvises til Folketingstidende 1987-88, 2. samling, tillæg B spalte 95-98.

Det er antaget i praksis, at fritagelsen for retsafgifter også gælder, når der er retshjælpsforsikringsdækning. Princippet om, at fri proces er subsidiaer i forhold til retshjælpsforsikringsdækning, omfatter således efter praksis ikke fritagelsen for retsafgifter.

4.1.7. Den almindelige regel er, at statsamtet har kompetence til at meddele fri proces til retssager i første instans, jf. retsplejelovens § 330, stk. 4, og at et eventuelt afslag kan påklages til Civilstyrelsen, mens Civilstyrelsen har kompetence til at meddele fri proces til retssager i anden og tredje instans, jf. retsplejelovens § 330, stk. 5. Kompetencen til at meddele fri proces efter retsplejelovens § 331, dvs. hvor betingelserne for at give fri proces efter § 330 ikke er opfyldt, er dog hos Civilstyrelsen også for retssager i første instans.